

'Het gaat mij om het verhaal'

WIM WILLEMS OVER GESCHIEDENIS, LITERATUUR EN TJALIE ROBINSON

Wim Willems is hoogleraar sociale geschiedenis en auteur van enkele opmerkelijke boeken over migratiegeschiedenis. Dat komt nogal academisch en afstandelijk over, maar in werkelijkheid blijkt hij een gedreven historicus, een harts-tochtelijk literatuurlijk liefhebber en een bevlogen journalist te zijn met een passie voor zijn woonplaats Den Haag.

'Ik heb Nederlands gestudeerd en literatuurwetenschappen en pas de laatste twee jaar van mijn studie heb ik colleges sociale geschiedenis gevolgd. Ik zag toen in hoe belangrijk geschiedenis is voor het ontwikkelen van visie op het maatschappelijk functioneren van ieder mens. Het vak, zo ontdekte ik, gaat niet alleen over inzicht in processen, patronen en verschijnselen. Wetenschap gaat ook over mij. Dat had ik tijdens mijn studies nooit eerder ervaren.

Ik ging literatuurwetenschappen studeren omdat ik van literatuur hield (en houd). Dat blijkt ook wel uit de biografie over Tjalie Robinson, die een combinatie is van mijn liefdes voor geschiedenis, literatuur en journalistiek. De theoretische kanten van de wetenschap spraken mij minder aan. Ik ben geen theorieënwerker. Het gaat mij om het verhaal. Meer het verhaal, het betoog, het essay, dan grafieken en tabellen. De grote thema's in mijn werk zijn mechanismen van in- en uitsluiting, en weerbaarheid. Het gaat om mensen.'

Tegenstem

'In de jaren tachtig van de vorige eeuw verschenen allerlei publicaties waarin de Indische Nederlanders naar voren werden gehaald als een groep die makkelijk was geassimileerd in de Nederlandse samenleving. Toen dacht ik: "Dat is toch eigenlijk gek, want na de Tweede

Wereldoorlog zijn talloze bruine mensen - tweederde deel van de Indische migranten is gekleurd - toch naar dat monoculturele Nederland gekomen. Dat land was bezig zich te herstellen van de oorlog. Zullen de Nederlanders nu werkelijk zo makkelijk 200.000 gekleurde mensen hebben opgenomen?" Samen met mijn vrouw Annemarie Cottaar - zij is historica - ben ik gaan uitzoeken welk beeld er in Nederland bestond van de Indo.

'Het werk van Tjalie Robinson is van binnenuit geschreven'

Mijn vrouw deed het archiefonderzoek en ik heb ongeveer veertig romans, verhalen en toneelstukken gelezen over Nederlands-Indië uit de periode 1920-1960. Voor mij volgden toen twee belangrijke ontwikkelingen. Allereerst kwam ik in contact met de weduwe van Tjalie Robinson, Lilian Ducelle. Ze stuurde me werk van haar man toe en zijn werk opende mij de ogen. De verhalen en romans die ik tot dusver had gelezen, bleken onvoorstelbaar stereotiep. Inhoudelijk waren ze meer ingegeven door maatschappelijke vooroordelen dan door scherpe registratie van de werkelijkheid. Het werk van Tjalie Robinson was een soort *counterpoint*. Een tegenstem. Zijn werk is van binnenuit geschreven. Hij was natuurlijk een Indo.'

Wim Willems is als hoogleraar sociale geschiedenis verbonden aan de Universiteit van Leiden, Campus Den Haag.

Historisch onderzoek

'Een tweede gelukkige ontwikkeling voor mij was het verzoek - jaren later - van de Vereniging van Sociologen en Antropologen om een studiemiddag over Indische Nederlanders te organiseren. Het leek me wel aardig om op die bijeenkomst wetenschappers te laten reflecteren op bepaalde facetten van de (post)koloniale geschiedenis, maar ook de mensen uit te nodigen over wie het ging, dus de eerste en tweede generatie Indische Nederlanders. Je combineert dan academische kennis met ervaringskennis. Het bleek een succesformule; uiteindelijk heb ik deze studiedagen zes keer georganiseerd. De behoefte ontstond toen om dieper in te gaan op de Indische geschiedschrijving, omdat er tot dan toe weinig fundamenteel empirisch onderzoek was gedaan. Met de publicatie van *Uit Indië geboren* in 1995, een mooi, rijk geïllustreerd boek, kwam er geld los om een aantal grote studies te laten verrichten. Op dat moment ben ik me pas echt gaan verdiepen in de naoorlogse geschiedenis van de Indische Nederlanders en heb ik voor het eerst geschreven over Tjalie Robinson, als naoorlogse cultuurmaker, als groepsvormer.'

Fascinatie

'Daarna heb ik boeken geschreven over andere onderwerpen, maar het werk van Tjalie Robinson bleef bij me. Ik wilde zijn verhaal vertellen, niet versnipperd in artikelen, maar als levensverhaal, als een boeiende, voor iedereen toegankelijke geschiedenis. Ik ben op zoek gegaan naar brieven van hem door oproepen in kranten en tijdschriften te plaatsen, maar dat leverde niet bijzonder veel op. Bovendien vroegen Indische mensen zich af waarmee ik me bemoeide. Ik ben niet Indisch, heb geen Indische familiebanden. Ik zou de brieven niet echt begrijpen. Mijn repliek is dan: "Wie kan de Napoleontische oorlogen nog begrijpen?" Het gaat mij om de kunst van het jezelf verplaatsen, je inleven, en natuurlijk gedegen bronnenonderzoek. Later ben ik naar Californië gereisd om familie van Tjalie te interviewen. Zijn broers, zijn tweede vrouw van wie hij gescheiden was en hun zoon. Van deze zoon heb ik een collectie brieven ontvangen die veel informatie toevoegden over Tjalies rol als echtgenoot en vader. Een andere belangrijke bron voor mij waren de vele jaargangen van het *Bataviaasch Nieuwsblad*, waarvoor Tjalie Robinson als sportjournalist werkte. Ik ontdekte een jeugdrubriek van hem onder zijn eigen naam Jan Boon. Dat leverde mij enorm veel materiaal op, net als de tientallen stukken in naoorlogse kranten die nooit in boekvorm waren verschenen. Ze boden veel inzicht in allerlei facetten van zijn leven.'

Dominant

'Als ik Tjalie ontmoet zou hebben (hij overleed in 1974), denk ik wel dat ik zijn vertrouwen had gewonnen om met hem te praten over zijn werk en zijn leven. Als biograaf zou het wel moeilijk zijn geweest om objectief te blijven. Zo'n persoon zit dan voortdurend op je schouder. Nu kon ik afstand nemen en dat was noodzakelijk, omdat Tjalie een meeslepende persoonlijkheid was met een rijk en boeiend leven. Hij stond bekend als een charmante man, maar was ook een dominante persoonlijkheid. Tjalie was een man van het eeuwige gelijk. Ik weet niet of ik daar tegen had gekund. Of me dat niet te veel tegen hem ingenomen zou hebben. Met die eeuwige vechter, die gelijkhebberige kant van Tjalie, heb ik veel minder. Nooit terug kunnen treden. Dat heeft hem gesloopt, maar het heeft ook andere mensen geraakt. Hij heeft veel conflicten in zijn leven gehad. Ik weet niet zeker of ik hem had willen interviewen. Je komt wel dieper, dat

'Tjalie stond bekend als een charmante man, maar was ook een dominante persoonlijkheid'

is waar. Tjalie was iemand met een fantastisch geheugen. Ik had veel meer kunnen opschrijven. Een nadeel is dat je iemand een deel van zijn leven afneemt, zeker bij een autobiografische schrijver als Tjalie. Dat zou reden voor een conflict geweest kunnen zijn.'

Melodieuze stem

Tjalie heeft voorspeld dat de geschiedenis van de Indo geschreven zal worden door een Hollander. Voor mijn gevoel heeft hij mij toestemming gegeven om de biografie te schrijven. Aan de andere kant is er het fameuze briefje dat hij twee dagen voor zijn dood schreef, met de tekst: 'Please don't talk about me when I'm gone.'

Over Tjalie is een documentair portret gemaakt door

Wim Willems

de regisseur Ida Does, mede aan de hand van twee amateurfilmpjes. Voor mij was het bijzonder interessant om zijn stem te horen en hem te zien bewegen. Gezichtsexpressie, motoriek. Tjalie had een keiharde,

**'Daarnaast was er het fameuze briefje:
'please don't talk about me when I'm gone''**

confronterende manier van schrijven, die onmiddellijk tot de kern doordrong. Maar zijn stem is bescheidener, zachter en past beter bij de charme die hij uitstraalde. Hij kon met iedereen omgaan, of het nu om de koningin ging of een stratenmaker. Met iedereen legde hij even gemakkelijk contact. In zijn stem, een beetje slepende, melodieuze stem, hoor je die zachtheid, hoor je de liefde voor de mens en voor het woord.'

Wereldliteratuur

'De biografie over Tjalie Robinson schreef zichzelf.

Ik had het voordeel dat ik me al vroeg een beeld had gevormd van wat ik wilde schrijven en daardoor het materiaal snel kon selecteren. Drie zomers en een winter heb ik eraan gewerkt. Meer tijd had ik niet. Iedere zomer vond ik het fantastisch om terug te keren naar het boek. Ik wist nog nooit zó goed wat ik met een boek wilde, als met deze biografie. Ik denk omdat ik het decor van zijn leven al had beschreven in andere boeken. Ik kon me echt concentreren op Tjalie, op zijn verhalen en novellen. Vooral de verhalen die hij schreef onder het pseudoniem Vincent Mahieu vind ik wereldliteratuur! Ze hebben diepgang en dramatische spankracht; het is een combinatie van Hemingway en Márquez. Tjalie wist schitterend de sfeer van de tropen op te roepen. Ik vind eigenlijk dat een bundel met zijn werk verplichte literatuur voor middelbare scholieren zou moeten zijn. Zijn werk heeft universele waarde. Tjalie is een belangrijke cultuurdrager van onze nationale beschaving. Dat is ook mijn missie: zorgen dat zijn werk een plaats krijgt in de Nederlandse literatuur en cultuurgeschiedenis.'

advertentie

**Instituut voor
Leraar en School**

Radboud Universiteit Nijmegen

**NASCHOLINGSCONFERENTIE 2009
"Dekolonisatie en koude oorlog Vietnam"**

Op 25 september biedt de afdeling Geschiedenis van de Radboud Universiteit Nijmegen in samenwerking met het Instituut voor Leraar en School (ILS) een nascholingsconferentie aan over het onderwerp "Dekolonisatie en koude oorlog Vietnam".

Sprekers:

Dr. Thomas Gijswijt (RU)
Dr. Rimko van der Maar (UU)
Prof. dr. Oscar Salemink (VU)
Prof. dr. Bertjan Verbeek (RU)

Workshopgevers:

Drs. Arnoud Aardema (RU)
Drs. Jan de Vries (RU)
Drs. Remi Hartel (HAN)
Drs. Koen Henskens (HAN)
Drs. Bas van Rooijen (SG Stevensbeek)

Tijdens de lunch- en namiddagpauze is er een informatiemarkt van uitgeversmaatschappijen en documentatiecentra.

Plaats:

De conferentie wordt gehouden in Hotel Erica, in Berg en Dal.

Kosten:

De kosten bedragen € 110 per persoon, inclusief reader, koffie / thee, lunch en afsluitend drankje. Bij inschrijving na 1 augustus bedragen de kosten € 130.

Voor programma en informatie: www.let.ru.nl/geschiedenis/actueel/nieuws.

Het aanmeldingsformulier kunt u aanvragen bij: Linda Kersten (RU): l.kersten@let.ru.nl.